

1990. — № 11. — С. 47–50.
21. Шамрай В. О. Військові формування та військова служба (організаційно-правові та управлінські аспекти): монографія / В. О. Шамрай. — К.: Вид-во «КВЦ», 1998. — 184 с.
 22. Военное право / под ред. А. Г. Горного. — М.: Воениздат, 1984. — 280 с.
 23. Бахрах Д. Н. Административная ответственность граждан в СССР: монография / Д. Н. Бахрах. — Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1989. — 246 с.
 24. Матвеев С. В. Индивидуальные субъекты административной ответственности / С. В. Матвеев // Правоведение. — 1988. — № 1. — С. 80–83.
 25. Иванов В. И. Материально-правовые и процессуальные гарантии законности привлечения к административной ответственности: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07 / В. И. Иванов. — Одесса, 2001. — 192 с.
 26. Венедиктов В. С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве: монография / В. С. Венедиктов. — Харьков: Консум, 1996. — 137 с.
 27. Угрюмова Г. Загальна характеристика дисциплінарної відповідальності та дисциплінарного проступку за українським трудовим правом / Г. Угрюмова // Право України. — 2005. — № 5. — С. 78–81.
 28. Хуторян Н. М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин: монографія / Н. М. Хуторян. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. — 264 с.
 29. Шишко Г. Б. Трудовая дисциплина: монография / Г. Б. Шишко. — Минск: Молодежное научное общество, 2000. — 127 с.
 30. Печеницин В. А. Актуальные проблемы административной ответственности // Вестник Омского государственного университета. — 1999. — Вып. 1. — С. 106–109.
 31. Энциклопедический словарь / изд. Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон; под ред. К. К. Арсеньева и О. О. Петрушевского. — СПб.: Типолиитография И. А. Ефрона, 1897. — Т. 12. — 1194 с.
 32. Жеребкін В. Є. Логіка: підр. / В. Є. Жеребкін. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. — 187 с.
 33. Бельский К. С. Административная ответственность: генезис, основные признаки, структура / К. С. Бельский // Государство и право. — 1999. — № 12. — С. 11–14.
 34. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков. — М.: Наука, 1975. — 782 с.
 35. Туманов В. М. Административная ответственность предпринимателя: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / В. М. Туманов. — Одесса, 1993. — 24 с.
 36. Ноздрачев А. Ф. Государственная служба / А. Ф. Ноздрачев. — М.: Статут, 1999. — 724 с.
 37. Административное право / под ред. А. П. Коренева. — М.: МВШМ МВД СССР, 1986. — 372 с.
 38. Венедиктов В. С. Організаційно-правові засади проходження служби в органах внутрішніх справ України: наук.-практ. пос. / В. С. Венедиктов, М. І. Іншин. — Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. — 164 с.

УДК 343.985:004.056

ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ТА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЗНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ З ТРАНСПОРТНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

Межвовой О.В., кандидат юридичних наук, викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Донецького юридичного інституту МВС України

У зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), появою нових інститутів кримінально-процесуального законодавства, назріла об'єктивна необхідність фундаментальних досліджень правових новел та розробка ефективних механізмів їх застосування у практичній діяльності правоохоронних органів.

Особливої уваги потребують питання правової кваліфікації та регламентації провадження негласних слідчих (розшукових) дій, однією з яких є зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (у термінології КПК 1960 року – «зняття інформації з каналів зв'язку»).

Дослідженню кримінально-процесуальних і криміналістичних засад зняття інформації з каналів зв'язку присвячені дослідження О.М. Бандурки, Г.М. Бірюкова, Ю.В. Гавриліна, В.О. Глушкова, В.Г. Гончаренка, Є.А. Долі, В.П. Захарова, Л.М. Лобойка, В.З. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, Д.Й. Никифорчука, В.Т. Нора, Ю.Ю. Орлова, В.Л. Ортинського, Д.П. Письменного, М.А. Погорецького, К.І. Попова, М.В. Салтєвського, Д.Б. Сергєєвої, В.М. Тертишника, Є.Д. Скулиша, П.Л. Фріса, І.Ф. Хараберюша, С.А. Шейфера, М.Є. Шумила, Л.Г. Юріної та ін. Розробки науковців торкалися окремих питань контролю телефонних переговорів в якості слідчої дії, а також оперативно-розшукового аспекту зняття інформації з каналів зв'язку. Водночас крізь призму реформ кримінального судочинства, теперішніх соціально-економічних умов виникає необхідність переосмислення положень законодавства у цій сфері. Існуючі правові норми, що регулюють зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж недосконалі, а тому потребують комплексного дослідження і наукового аналізу з метою їх правильного застосування у правоохоронній та правозахисній діяльності.

Мета статті полягає в наданні фахової правової оцінки (кваліфікації) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, визначення стану правової регламентації цієї діяльності відповідно до сучасних соціально-економічних умов, реалій криміногенної обстановки та правозастосовчої практики.

Коло завдань, які можна вирішити шляхом зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, є досить широким: установлення осіб, що вчинили злочин; встановлення вини та ролі кожного учасника у вчиненні злочину; встановлення мотивів вчинення злочину; розшук підозрюваного (обвинуваченого) або осіб, що пропали безвісті, тощо. Використання сучасних телекомунікаційних технологій забезпечує можливість документування злочинної діяльності – технічний (електронний) контроль за особою підозрюваного (обвинуваченого) через засоби комунікацій та електронно-обчислювальної техніки, якими він користується. Пізнавальне значення при провадженні даної слідчої дії може мати не тільки зміст інформації, що передається каналами зв'язку, але й її емоційне забарвлення, фонові та інша інформація, що може супроводжувати мову. Тож практична доказова цінність інформації, отриманої з мереж телекомунікацій, не викликає сумнівів.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (або зняття інформації з каналів зв'язку) як метод отримання інформації про злочини у формі слідчої дії не є новим у вітчизняному кримінальному судочинстві. Прослуховування телефонних та інших розмов, що мали значення в кримінальних справах, було передбачено ще Основами кримінального судочинства СРСР. Законом від 12 червня 1990 року їх доповнено ст. 35-1, що допускала прослуховування та звукозапис телефонних переговорів [1].

Поява нових систем зв'язку в різні періоди часу обумовлювали необхідність створення механізмів ефективного регулювання суспільних відносин у сфері телекомунікацій. Пропозиції щодо доповнення КПК новою слідчою дією щодо контролю, фіксації телефонних переговорів із застосуванням технічних засобів висувалися вченими ще з початку 90-х рр. Так, Є.А. Доля наполягав на тому, що сутність цієї слідчої дії має полягати не в прослуховуванні слідчим (уповноваженою особою, прокурором, судом), телефонних переговорів, а в контролі та фіксації за їх рішенням за допомогою записуючих технічних пристроїв змісту цих переговорів, створенню можливості для використання зафіксованих при цьому відомостей у процесі доказування [2, с. 12-13].

З приводу сутності зняття інформації з каналів зв'язку вчені висловлюють різні думки: В.М. Тертишник визначає цю процедуру як самостійну слідчу дію, що полягає в технічному документуванні розмов та іншої інформації, що передається по технічним каналам зв'язку [4, с. 631]. О.Г. Філіппов, активно висловлюючи своє бачення сутності даної слідчої дії, розглядає її як прослуховування і звукозапис переговорів з метою отримання фактичних даних, що мають значення для розкриття та розслідування злочинів [5, с. 216]. М. Щеглов зазначає, що ця дія полягає у конспіративному отриманні інформації від учасників процесу, яка становить інтерес для слідства [6, с. 74-78]. Л.Г. Юріна вважає, що її сутність є контроль і запис переговорів конкретних осіб, що ведуться по каналам зв'язку [7, с. 12-13]. На думку Ю.В. Гавриліна та Є.С. Дубоносова, контроль і запис переговорів – це слідча дія, метою якої є отримання речового доказу – фонограми, що містить запис переговорів підозрюваного, обвинуваченого та інших осіб, що може містити відомості, які мають значення для кримінальної справи. Крім того вони також зазначають, що контроль і запис переговорів можуть розглядатися як різновид аудіоконтролю, під час якого може бути отримана процесуально значуща для розслідування інформація [8, с. 12-14]. К.І. Попов визначає контроль і запис переговорів як слідчу дію, частіше всього невідкладну, сутність якої полягає в контролі та фіксації переговорів, що ведуться з телефонів та інших переговорних пристроїв підозрюваного, обвинуваченого та інших осіб, а також свідків, потерпілих при наявності погрози застосування насилля, вимагання або інших протиправних дій [9, с. 13].

Аналізуючи ці твердження можна дійти висновку, що сутність даної слідчої дії полягає в контролі, що здійснюється шляхом прослуховування (деякі автори наголошують на її конспіративному характері) та фіксації шляхом запису (або ж конкретизується його вид – звукозапису) переговорів, що ведуться по телефонному чи іншому виду зв'язку. Зняття інформації з каналів зв'язку є засобом пізнавальної діяльності слідчого. Пізнання в цьому випадку забезпечується фіксацією переговорів на матеріальний носій та подальшим їх вивченням. Проведення даної слідчої дії дає можливість отримати нову інформацію про злочин або інші обставини, що мають значення для кримінального провадження, а також вирішити ряд важливих завдань.

Виконання завдань кримінального провадження залежить від розвитку наукових засад протидії злочинності відповідно до потреб практики, які, в свою чергу, цілком закономірно спричиняють зміни кримінально-процесуального законодавства, пов'язані з розширенням кола слідчих дій та введення нових інститутів кримінального процесу тощо [10, с. 36].

Регламентація цього заходу в КПК як слідчої дії послугувала підставою для дискусії про правову природу прослуховування. При цьому переважна більшість дослідників переконані в необхідності існування як оперативного, так і слідчого виду зняття інформації з каналів зв'язку (транспортних телекомунікаційних мереж), адже це б надало можливість конкретному практичному співробітнику приймати рішення залежно від конкретної практичної ситуації, який вид зняття інформації з каналів зв'язку доцільно застосувати для отримання необхідної інформації – процесуальний чи оперативний (не процесуальний). Водночас питання в межах якого провадження більш доцільно проводити зняття інформації з каналів зв'язку (кримінально-процесуального чи оперативно-розшукового) було неврегульованим.

Існування двох видів зняття інформації з каналів зв'язку (процесуального і непроцесуального) дало працівникам правоохоронних органів можливість вибору. Аналізуючи зв'язок між слідчою дією зняття інформації з каналів зв'язку та подібним за метою оперативно-розшуковим заходом, слід погодитися з Д.Б. Сергеевою, яка зазначає, що для ефективної боротьби зі злочинністю, а особливо з організованими її формами, необхідна наявність цих двох форм отримання інформації. При цьому, як вважає дослідник, повинен зберігатися пріоритет слідчого виду над оперативним, проведення якого вважається доцільним за відсутності підстав для провадження слідчої дії [3, с. 31]. Але протягом тривалого часу пріоритетним було оперативне прослуховування. Як слідча дія у межах кримінального провадження ця процедура, що потребувала дотримання складного комплексу дій організаційного, процесуального характеру, практично не проводилась або здійснювалась вкрай рідко.

Так, проведене Д.Б. Сергеевою ще до прийняття 13.04.2012 КПК України дослідження показало, що лише 8% слідчих ОВС проводили зняття інформації з каналів зв'язку, лише 18,5% слідчих ознайомлюються зі змістом практичних рекомендацій щодо процедури проведення даної слідчої дії, 86% вважають необхідною розробку методичних рекомендацій та забезпечення ними слідчих [3, с. 33], що свідчило про низьку обізнаність слідчих про порядок проведення цієї слідчої дії. Водночас учені та практики дійшли висновку, що вміле та грамотне використання у практиці переваг кожного виду одержання інформації повинно сприяти виконанню завдань кримінального судочинства [3, с. 32]. Зазначені чинники слугували підставою для розроблення рекомендацій щодо можливості використання в доказуванні непроцесуальних засобів, інтегрування слідчої та оперативно-розшукової діяльності.

Чинний КПК, поєднавши різні за сутністю процесуальні та оперативно-розшукові заходи в єдиний вид слідчої діяльності, фактично усунув підстави для сумнівів щодо вибору в межах якої діяльності проводити контроль телефонних розмов та повідомлень, що передаються засобами зв'язку. Прийняття рішення про провадження зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж тепер належить до повноважень слідчого (прокурора, суду).

Згідно ч. 2 ст. 41 КПК України, що визначає всю концепцію взаємодії суб'єктів кримінального судочинства під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора [11].

Як бачимо, регламентації порядку провадження процесуальної (але водночас негласної) слідчої (розшукової) діяльності відведено важливе місце у новому КПК. За КПК України від 14.04.2012 зняття інформації з каналів зв'язку отримало не лише нову назву («зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж»), але й сутність, набувши конкретних рис (особливостей). Пропонуємо розглянути основні положення нормативно-правових актів, що регламентують зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж.

Конституція України, норми якої є нормами прямої дії та мають найвищу юридичну силу, є основним джерелом регулювання кримінально-процесуальної діяльності. Конституційні положення, що стосуються кримінального судочинства, зосереджені головним чином у розділах 2 і 8 Конституції, що присвячені правам і свободам людини та громадянина, а також діяльності судової влади. Ці розпорядження містять найбільш принципові положення, що знаходяться в основі кримінального процесу в цілому (рівність усіх перед законом і судом; свобода і недоторканість особи; недоторканність приватного життя; охорона тасмниці листування, телефонних переговорів, поштових, телеграфних та інших повідомлень тощо). Зокрема, ст.ст. 30-32 Конституції України гарантують охорону тасмниці телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передається технічними засобами телекомунікацій, та інформаційну безпеку телекомунікаційних мереж [12].

Кримінальний кодекс України встановлює кримінальну відповідальність за порушення наведених вище прав громадян [13]. Інститути кримінального права, процесу та оперативно-розшукової діяльності в їх органічному зв'язку формують кримінальну політику держави, що визначає основні поняття, межі об'єкта впливу, об'єм, основні принципи та прийоми впливу на злочинність [14, с. 26].

Як влучно зазначає Г.О. Душейко, процесуальна діяльність без застосування непроцесуальних методів була б неможливою, а непроцесуальна діяльність без подальшого використання її результатів у кримінальному процесі – безцільною [15, с. 19]. Тому важливу роль у регулюванні суспільних відносин, що виникають під час зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, відіграє **КПК України**. КПК України визначає, що **транспортні телекомунікаційні мережі** – це мережі, що забезпечують передавання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду між підключеними до неї телекомунікаційними мережами доступу (ч. 1 ст. 263 КПК України). У свою чергу **зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж** – це різновид втручання в приватне спілкування, яке проводиться без відома осіб, які використовують засоби телекомунікацій для передавання інформації, якщо під час його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження [11].

Згідно порядку, визначеному п. 2 ч. 2 ст. 40, ст. 41, ч. 6 ст. 246, ч. 4 ст. 263 КПК України, слідчий, отримавши ухвалу слідчого судді про дозвіл на зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, письмово доручає проведення цієї негласної слідчої

(розшукової) дії оперативному підрозділу, уповноваженому на проведення оперативно-технічних заходів [16, с. 580]. Уповноважені підрозділи безпосередньо проводять ці дії, застосовуючи відповідні технічні засоби спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою (у т.ч. різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку) та має значення для досудового розслідування. Крім того вказана негласна слідча (розшукова) дія передбачає отримання даних про взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж [17, с. 667], тобто при її проведенні виконується інша негласна слідча (розшукова) дія – установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу.

Реалізація цього заходу потребує використання допомогою постачальників телекомунікаційних послуг. Тому КПК покладає на керівників та працівників операторів телекомунікацій обов'язок сприяти виконанню дій зі зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, вживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та змісту отриманої інформації, а також з метою забезпечення подальшого використання у кримінальному судочинстві, зберігати отриману інформацію в незмінному вигляді [17, с. 666, 668].

Прийняття нового КПК збагатило теорію доказування корисною новелою, згідно якої протоколи, аудіозаписи та інші результати негласних слідчих (розшукових) дій можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування. Крім того отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні (ст. 257 КПК України).

Право здійснювати зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж також надає оперативним підрозділам *Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»* (п. 9 ч. 1 ст. 8). Згідно ч. 3 ст. 8 вказаного Закону, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та електронних інформаційних мереж проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором. Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання та припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо [18]. Зазначені положення слугують процесуальною гарантією від неправомірного застосування цієї негласної слідчої (розшукової) дії.

Закон України «Про телекомунікації» надає визначення телекомунікацій, а також таких загальноживаних термінів як «Інтернет», «мобільний зв'язок», «домейн», «голосова телефонія» тощо [19]. Згідно цього Закону, оператори телекомунікацій зобов'язані за власні кошти встановлювати на своїх телекомунікаційних мережах технічні засоби, необхідні для здійснення уповноваженими органами оперативно-розшукових заходів, і забезпечувати функціонування цих технічних засобів, а також у межах своїх повноважень сприяти проведенню оперативно-розшукових заходів та недопущенню розголошення організаційних і тактичних прийомів їх проведення. Також оператори зобов'язані забезпечувати захист зазначених технічних засобів від несанкціонованого доступу (ч. 4 ст. 39 Закону) [19].

Правові підстави документування злочинної діяльності в телекомунікаційних мережах із застосуванням досягнень новітніх технологій були детально розглянуті в *проекті Закону «Про моніторинг телекомунікацій»* (реєстр. № 4042 від 07.08.2003). Законопроект передбачав створення на підґрунті національного законодавства та міжнародних актів інтегрованої мережі моніторингу мереж передачі даних – складний стаціонарний комплекс апаратно-програмних засобів, які забезпечують можливість доступу до всіх діючих в Україні цифрових систем зв'язку, приєднаних до телефонної мережі загального користування. Така система моніторингу мала б забезпечувати доступ до будь-якого сеансу зв'язку абонента під час користування послугами телекомунікацій [20].

Проте цей законопроект був недостатньо опрацьований з точки зору захисту прав і законних інтересів осіб підзахисних у кримінальному процесі. Він надавав широкі повноваження СБУ, перекладав фінансовий тягар упровадження систем моніторингу на провайдерів, не надавав яasnих і чітких правових підстав для проведення моніторингу і не містив надійних гарантій проти зловживань, які могли викликати порушення прав і свобод громадян [21]. Тому закон «Про моніторинг телекомунікацій» так і не було прийнято.

Загальний порядок зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж регламентується міжвідомчою *Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні* (п. 1.11.5), яка виділяє два види зняття такої інформації:

- контроль за телефонними розмовами (негласні контроль, спостереження, відбір та фіксація змісту телефонних розмов, іншої інформації та сигналів, що передаються телефонним каналом зв'язку);
- зняття інформації з каналів зв'язку (негласне одержання, перетворення і фіксація сигналів, які передаються каналами зв'язку мережі Інтернет та інших мереж передачі даних, що контролюються) [22].

Вказані положення нормативних актів становлять основу організації отримання інформації від операторів телекомунікацій у процесі виявлення та розслідування злочинів. Проте вони не є вичерпними, адже організація роботи підрозділів ОВС за різними напрямками боротьби зі злочинами передбачає інші керівні документи, підзаконні нормативно-правові акти, організаційні документи окремих спецслужб (у т.ч. з грифом обмеження допуску).

Продовжуючи розгляд досліджуваних питань розглянемо їх крізь призму дотримання прав громадян під час проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. У контексті правової регламентації цієї дії важливим питанням є визначення обсягу обмеження громадянських прав, що пов'язане із *втручанням у приватне спілкування*.

Згідно ст. 9 Закону України «Про телекомунікації», охорона таємниці телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються технічними засобами телекомунікацій, та інформаційна безпека телекомунікаційних мереж гарантуються Конституцією та законами України [19]. Зняття інформації з телекомунікаційних мереж заборонене, крім випадків, передбачених законом (ст. 9 Закону України «Про телекомунікації»; п. 12 Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг, затверджених Постановою КМУ від 11.04.2012 № 295) [19; 23]. Оператори, провайдери телекомунікацій зобов'язані вживати відповідно до законодавства технічних та організаційних заходів щодо захисту телекомунікаційних мереж, засобів телекомунікацій, інформації з обмеженим доступом про організацію телекомунікаційних мереж та інформації, що передається цими мережами [19]. Навіть КПК України у ст.ст. 14 і 15 передбачено таємницю спілкування (таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, інших форм спілкування) та невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя під час здійснення кримінального судочинства. Тому для того, щоб зробити вірну правову кваліфікацію дій щодо зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж необхідно визначити, що слід розуміти під втручанням у приватне спілкування.

Згідно ч. 4 ст. 258 КПК України, втручанням у приватне спілкування громадян є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним (коли інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб). При такій постановці питання приватність спілкування по-суті стає оціночною категорією, яку може визначити лише учасник спілкування.

Проте, яким чином суб'єкт негласної слідчої (розшукової) дії може вловитися, що учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним (чи учасники самі мають повідомити про це?). Чи захоче фігурант кримінального провадження під час допиту визнати свої розмови, які містять інформацію, що викриває його злочинну діяльність, такими, що носять публічний характер? – риторичне запитання. Вважаємо, що про можливість спростування в кримінальному провадженні твердження конкретного фігуранта щодо приватності його розмови можна говорити лише в разі доведення (пред'явлення неспростовних доказів) того, що в останнього відсутні достатні підстави вважати таку розмову приватною. Проте як це зробити на практиці?

В.О. Глушков та С.Д. Скулиш у науково-практичному коментарі до КПК України конкретизують при яких обставинах негласна слідча (розшукова) дія не передбачатиме втручання у приватне спілкування:

- якщо у ході негласної слідчої (розшукової) дії здійснюється документування публічних виступів, масових зборів, мітингів та

демонстрацій, де присутні проголошують певну інформацію відкрито, з метою її оприлюднення та розповсюдження;

– якщо негласна слідча (розшукова) дія здійснюється відносно осіб, які перебувають у місцях тимчасового тримання затриманих за підозрою у вчиненні злочину, місця позбавлення волі [17, с. 657-658].

Це означає, що за вказаних обставин зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж не потребує додаткових спеціальних санкцій і має здійснюватися в іншому правовому режимі. Водночас слід зазначити, що проведення негласної слідчої (розшукової) дії за цих обставин Законодавством не врегульовано.

Аналіз нормативно-правових актів кримінально-процесуального, оперативно-розшукового та телекомунікаційного законодавства, дозволяють здійснити правову кваліфікацію (оцінку) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, що відображає особливості проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії. Даній негласній слідчій (розшуковій) дії притаманні такі властивості:

– пов'язана з тимчасовим обмеженням конституційних прав громадян, а саме втручанням у приватне спілкування громадян;

– здійснюється щодо тяжких або особливо тяжких злочинів у випадках, якщо іншим шляхом отримати інформацію з метою розслідування злочину неможливо;

– проводиться за ухвалою слідчого судді після погодження з прокурором;

– полягає в застосуванні спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації; тактика проведення аналогічна тактиці проведення оперативно-розшукових заходів із застосуванням технічних засобів негласного отримання інформації;

– полягає у спостереженні (контролі), відборі інформації, фіксації змісту інформації, а також одержанні, перетворенні та фіксації сигналів, що передаються каналами зв'язку; безпосереднє проведення покладається на уповноважені оперативно-технічні підрозділи;

– передбачає отримання інформації, що передавалася особою за допомогою технічних засобів телекомунікацій або каналами зв'язку та має значення для розслідування;

– може бути проведена як у комплексі з іншими негласними слідчими (розшуковими) діями, так і окремо;

– передбачає отримання даних про взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж, що дозволяє одночасно встановити місцезнаходження радіоелектронного засобу;

– результати цієї дії можуть використовуватись у доказуванні на тих самих підставах, що й результати проведення інших слідчих (розшукових) дій. Крім того отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні.

Правова регламентація зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж є важливим питанням, що набуває особливої актуальності з огляду на реформування кримінально-процесуального законодавства. Це перспективний напрямок досліджень, що потребує уваги широкого кола компетентних фахівців різних галузевих наук (кримінальне, інформаційне, телекомунікаційне право, спеціальна техніка ОВС, кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність тощо). Подальші дослідження цієї проблематики мають бути спрямовані на розробку рекомендацій із правильного застосування вказаних норм у правоохоронній діяльності відповідно до сучасних соціально-економічних умов, реалій криміногенної обстановки та протидії злочинності.

РЕЗЮМЕ

Стаття присвячена дослідженню та науковому аналізу стану правової регламентації зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. Визначаються особливості та надається правова кваліфікація зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж.

Ключові слова: правова кваліфікація, правова регламентація, зняття інформації, транспортні телекомунікаційні мережі, новий КПК України.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена исследованию и научному анализу состояния правовой регламентации снятия информации с транспортных телекоммуникационных сетей. Определяются особенности и предоставляется правовая квалификация снятия информации с транспортных телекоммуникационных сетей.

Ключевые слова: правовая квалификация, правовая регламентация, снятие информации, транспортные телекоммуникационные сети, новый УПК Украины.

SUMMARY

The article is devoted to the research and scientific analysis of the legal regulation of information from transport telecommunication networks. Defined features, and provides legal qualification of information from transport networks.

Keywords: legal qualification, legal regulation, removal of information, transport telecommunications networks, the new Code of Criminal Procedure.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін і доповнень до Основ кримінального судочинства СРСР : Закон СРСР від 12.06.1990 № 1556-І. – М. : ВР СРСР, 1990. – №26. – Ст. 495.
2. Доля Е. А. Прослушивание телефонных и иных переговоров – следственное ли это действие? / Е.А. Доля // Советская юстиция. – М., 1992. – № 19–20.
3. Сергеева Д.Б. Зняття інформації з каналів зв'язку: кримінально-процесуальні і криміналістичні засади : дис. ... к.ю.н. : 12.00.09 / Д.Б. Сергеева. – К.: КНУВС, 2008. – 194 с.
4. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України / В.М. Тертишник. – К.: А.С.К., 2005. – 1056 с.
5. Филиппов А.Г. Криминалистика : (учебник) / Под ред. проф. А.Г.Филиппова и доц. А.А. Кузнецова. – Омск : ОВШМ МВД России, 1993. – 557 с.
6. Щеглов М.Е. Правовой, тактико-оперативный, психологический аспекты прослушивания телефонных и иных переговоров / М.Е. Щеглов // Теория и практика криминалистики : сб. науч. ст. / под ред. проф. В.В. Козлова. – Саратов: СГАП, 1998. – 115с.
7. Юрина Л.Г. Контроль и запись переговоров : [учебное пособие] / Л.Г. Юрина, В.М. Юрин. – М.: «Издательство ПРИОР», 2002. – 112 с.
8. Гаврилин Ю.В. Использование контроля и записи телефонных и иных переговоров в раскрытии и расследовании преступлений : [учебное пособие] / Ю.В. Гаврилин, Е.С. Дубонос. – М. : ЮИ МВД РФ, Книжный мир. – 2003. – 70 с.
9. Попов К.И. Процессуальные аспекты контроля и записи телефонных и иных переговоров: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / К.И. Попов. – Челябинск, 2003. – 192 с.
10. Строков І.В. Завдання та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі / І.В. Строков // Науковий вісник НАВСУ. – К., 2004. – №3. – С. 33-39.
11. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Голос України від 19.05.2012. – К., 2012. – № 90-91.
12. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996. – К., 1996. – № 30. – Ст. 141.
13. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України від 29.06.2001. – К., 2001. – № 25. – Ст. 131.
14. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми : (монографія) / П.Л. Фріс. – К.: Атіка, 2005. – 332 с.
15. Душейко Г.О. Реалізація оперативно-розшукової інформації на стадії порушення кримінальної справи : (навчальний посібник) / Г.О. Душейко. – Київ: КНТ, 2007. – 128 с.

16. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. проф. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.С. Шумила. – К., 2012. – 1224 с., с. 580.
17. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.
18. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України від 02.06.1992. – К., 1992. – № 22. – Ст. 303.
19. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України від 19.03.2004. – К., 2004. – № 12. – Ст. 155.
20. Про моніторинг телекомунікацій : проект Закону від 07.08.2003 № 4042 // Офіційний сайт СБ України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=39051.
21. Захаров Є. Правові засади моніторингу телекомунікацій : громадські слухання проекту Закону України «Про моніторинг телекомунікацій» (м. Київ, 26.11.2003). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=1081253258>.
22. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.
23. Про затвердження Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2012 № 295 // Офіційний вісник України від 23.04.2012. – К., 2012. – № 29. – С. 21. – Ст. 1074.

УДК 342.12:94(477+100)711.7(045)

ГЕНЕЗИС ОРГАНІЗАЦІЇ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Сарасв Є.І., здобувач кафедри ОСДП ДАІ ДЮО МВС України, інспектор УДАІ ГУМВС України в Донецькій області

Постановка проблеми. Виникнення організації дорожнього руху як самостійного наукового напрямку безпосередньо пов'язано з розвитком автомобільного транспорту та зростанням обсягів дорожнього руху. Враховуючи зростання обсягів руху, необхідно було обрати новий підхід до проектування шляхів сполучення, виходячи з руху визначених груп або всього потоку, із взаємодії транспортних засобів у транспортному потоці та пропускної здатності вулиць і доріг. Тому в 1930-і роки в США, а пізніше і у країнах Європи виник новий напрямок, що розглядав ці якісно та кількісно нові умови. Для цього напрямку, який у США отримав назву Traffic Engineering, у нас поступово вкоренилася назва «Організація дорожнього руху» [1, с. 25].

Інтенсивна автомобілізація на сучасному етапі розвитку суспільства породжує, разом з позитивними, цілу низку негативних моментів. Темпи зростання інтенсивності руху набагато перевищують темпи зростання протяжності та розвитку ВДМ. Це приводить до перевантаження існуючої мережі, збільшенню часу затримок транспортних засобів (далі – ТЗ) на перехрестях і в заторах, зростання кількості дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП), а також збільшення економічних втрат виробничо-споживчого комплексу і населення країни. В.П. Поліщук вважає, що всі ці проблеми покликана розглядати і вирішувати «галузь техніки – організація дорожнього руху». На його думку організація дорожнього руху (далі – ОДР) можлива на основі системного підходу та передбачає вивчення системи «дорожні умови – транспортні потоки» [2, с. 3]. Організація руху транспорту в містах є сукупністю заходів, що мають за мету активно впливати на формування та напрям транспортних і пішоходних потоків для забезпечення заданого рівня швидкості і безпеки руху, найбільших зручностей та економічності перевезень вантажів і пасажирів в умовах тієї вулично-дорожньої мережі (далі – ВДМ), що склалася та принципово не змінюється [2, с. 4].

У наведеному В.П. Поліщуком визначенні питання виникають саме з приводу останніх слів: «... в умовах тієї ВДМ, що склалася та принципово не змінюється», адже процес розвитку автомобілізації не можливо законсервувати у часі. Навіть якщо дорожні умови та стан ОДР залишатимуться незмінними, інші процеси – погіршення стану безпеки дорожнього руху, зручності та комфортності пересування і т. ін., вимагатимуть внесення певних коректив, зокрема правового характеру. Безумовно ОДР як у всьому світі, так і в Україні має свої історичні етапи становлення та розвитку. При цьому, разом з удосконаленням інженерно-технічних заходів відбувалося становлення та розвиток організаційно-правових аспектів ОДР.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Об'єкт нашого дослідження знаходиться на межі правової, історичної та технічної наук, отже, базове підґрунтя змісту статті склали роботи правознавців, істориків та інших фахівців у галузі транспорту, безпеки дорожнього руху, діяльності Державтоінспекції. Серед них можна визначити праці Е.В. Гаврилова, М.Ф. Дмитриченко, В.К. Долі, В.П. Поліщука, А.Є. Шевченка, В.Т. Нізамова, Г.П. Ріфичького, О.Л. Міленіна, С.М. Гусарова, П.В. Коховського, В.А. Головка, М.Ю. Веселова, Л.І. Сопільника тощо.

Виділення невирішеної проблеми. Не зважаючи на наявність певного емпіричного матеріалу з означеного питання (фрагментарно вони висвітлені переважно в історичному аспекті або у контексті загального курсу організації дорожнього руху, архівних матеріалах, збірниках нормативних актах минулих років, монографічних дослідженнях), історичний аспект становлення та розвитку правового регулювання відносин, пов'язаних саме з організацією дорожнього руху в Україні системно не вивчався.

Мета цієї наукової статті полягає у дослідженні закономірностей історичного розвитку ОДР в Україні в контексті правового регулювання (адміністрування) пов'язаних з цим відносин.

Результати дослідження.

Безумовно, що історично-правовий генезис ОДР в Україні розпочинався за часів входження України у СРСР у якості УРСР. Тому, початкові кроки означеної діяльності були спільними для Радянського союзу в цілому.

Нагляд за рухом на дорогах та його організація і регулювання віддавна були важливими завданнями у справі недопущення транспортного хаосу. Першим кроком правової регламентації означених відносин можна вважати декрет ВЦВК від 25.02.1918 «Про організацію місцевого дорожнього будівництва», відповідно до якого при губернських, повітових і обласних Радах утворилися дорожні секції. Їм передавалися всі повноваження місцевих органів влади щодо дорожнього будівництва. У галузі дорожнього господарства, відповідно до декрету Ради народних комісарів РСФРР (далі – РНК) від 09.05.1918, при Вишній Раді народного господарства (далі – ВРНГ) створювався Комітет державних споруд, завданнями якого було об'єднання всієї будівельної діяльності держави. У складі цього органу було утворено Управління зі спорудження шосейних, ґрунтових доріг, а також вузькоколіїних залізниць (далі – Упшосо) на яке покладалося керівництво діяльністю у сфері дорожнього будівництва та організації руху транспорту, возів та пішоходів. Постановою РНК від 12.10.1918 було затверджено Інструкцію про робітничо-селянську міліцію. Відповідно до п. 25 Інструкції міліція стежила за справністю доріг, вулиць, мостів, здійснювала нагляд за порядком руху [3].

З появою радянської міліції стали формуватися спеціальні служби, які мали створювати умови для безпеки дорожнього руху. Таким чином, на початку розвитку радянського автомобільного транспорту безпека дорожнього руху забезпечувалася двома державними